

FELZÁRKÓZÁS – TÁRSADALMI KONSZENZUSSAL

A magyar gazdaság helyzete 2004-ben jobb volt annál, mint azt egyes egyensúlyi mutatók látni engedték, vagy mint azt többen lefestették. A GDP vártnál nagyobb növekedésének egyensúly-javító hatását a tervezettől elmaradó adóbevételek is csökkentették. Az általános forgalmi adónál például az uniós szabályozásra való átállás nem várt bevétel-csökkentő hatással járt. A Jegybank szembennállása is egyenlőre megoldhatatlan problémák elé állította a pénzügyi kormányzatot. Ez is hozzájárult ahhoz, hogy a külföldi befektetők bizalma meginogjon a kiszámíthatóság, a stabilitás terén, amely az egyik legfontosabb szempont a befektetések mérlegelésénél. A magas jegybanki alapkamat és a túlértékelt forint pedig igen negatívan érintette mind a beruházásokat, mind a magyar vállalkozások versenyképességét. Elmaradtak a beígért államháztartási reform lépések is, különösen az egészségügyben ez egyre nagyobb gondot jelent. De 2004 az uniós csatlakozás éve is volt. Sokak számára a megkönnyebbülés követte május 1-jét: a csatlakozást semmiféle földrengés-szerű változás nem kísérte, mások épp ennek hiányát emlegetik. Mikorra zárkózunk fel a társadalom számára érzékelhető módon Európához?

Időközben a kormány elkészítette és elfogadta a maastrichti kritériumok teljesítéséhez szükséges középtávú konvergencia programját, amely egyben a Monetáris Unióba való belépés, az euró bevezetése feltétele is. Az ország gazdasági és társadalmi helyzetének eltérő megítélését jelzi, hogy a konvergencia programot a kormánynak nem sikerült elfogadtatnia a szociális partnerekkel. Egyetértés csupán a megfogalmazott célokban mutatkozott, a helyzetértékelésben és a célokhoz vezető út megítélésében nem volt egyetértés. Szakszervezetek és munkaadói szervezetek – eltérő okból ugyan, de – egységesen elutasították a konvergencia programban megfogalmazottakat. A gyors és hatékony felzárkózáshoz viszont szükség van a gazdaság szereplőinek egyetértésére, együttműködésére.

Sokan egy **hosszabb távú megállapodás** (paktum) szükségességét emlegetik. A szociális partnerek viszont többnyire csak kis esélyt adnak ma egy paktum megkötésének, még ha szükségesnek is tartanak. Jelen helyzetben a kormánynak sem volt érdemi kezdeményezése a lehetséges paktumról történő tárgyalásokra. Az Európai Unió több régi tagországában a Monetáris Unióra való felkészülést, az euró bevezetését, de esetenként a felzárkózást is megállapodásokkal készítették elő. A megállapodások vitathatatlanul segítették a kormányokat, de a szociális partnereket is a felkészülésben, és a várható negatív hatások elkerülésében, enyhítésében. A megállapodásoknak azonban legtöbbször az önkorlátozó bérpolitika volt az egyik eleme. Ezt pedig a szakszervezetek nem fogadhatják el a tárgyalások alapjaként sem akkor, amikor az Európai Unió csatlakozás fő céljaként a jövedelmi felzárkózást, a bérfelzárkózást jelölték meg korábban. Ellene mondanak a statisztikai adatok is, amelyek azt mutatják, hogy a magyarországi GDP-hez és termelékenységhez viszonyítva a keresetek reálértéke sokkal jobban el van maradva az uniós átlaghoz képest. Az sem reális elvárás a munkavállalóktól, hogy bérpolitikai céljaikat akár átmenetileg is feladják az euró-övezeti csatlakozásért cserébe, amely számukra nem jelent kézzelfogható előnyt.

Más tanulsággal is szolgálnak a régi EU-s országok paktumai, amiről kevesebb szó esik nálunk. Ezek az országok ugyanis kivétel nélkül magasabb jövedelmi szinten voltak a

paktumok megkötésekor, mint mi, és a paktumok ideje alatt még javítani is tudtak. Nem mindegy, hogy egy „tisztos szinten” megélhetést biztosító bérrel, vagy a létminimumot nem vagy alig meghaladó keresettel kell-e önmérsékletre kérni a munkavállalókat, még akkor sem, ha a célokban egyébként nemzeti egyetértés van. Kedvenc példám az ír helyzet, ahol a bérek korlátozására épülő, egymást követő megállapodások „eredményeként” az ír bérek mégis felzárkóztak az EU-s átlaghoz. Hogy csinálták? Talán nem tartották meg a megállapodást? Vagy egyszerűen írjuk ezt az ír csoda számlájára? Egyik sem. A megoldást a szerkezetváltásban, a folyamatos alkalmazkodásban találhatjuk meg. Írországból az elmúlt évtized(ek)ben teljesen átalakult a foglalkoztatási szerkezet. Példátlan mértékben fejlesztették az oktatási rendszerüket, emelték a régi és az újonnan munkaerőpiacra kerülő munkavállalók képzettségét. A high-tech területeken létesülő munkahelyeken pedig nem egy segédmunkás béréért foglalkoztatták az újonnan felvetteket.

A magyar szakszervezetek is hasonlóan képzelik el felzárkózást. A munkavállalóknak egyaránt fontos az, hogy legyenek munkahelyeik, és ott az Európai Szociális Karta bérekről szóló cikkelyében megfogalmazottak szerinti „tisztos” béreik legyenek (amelyből tisztos módon el tudják tartani magukat és családjukat). Már hosszú évek óta nem reális választási lehetőség az, hogy a tárgyalások során mit részesítsenek előnyben: a munkahelyek megtartását, vagy a bérhelyzet javítását. A gazdasági fejlődés mai szakaszában a kettő együtt mozog. Csakis ott van foglalkoztatás-bővülés, ahol a jövedelmezőség jó, tehát „jól megy a szeker”, ezeken helyeken viszont a bérek is az átlagosnál jobban alakulnak. Ez természetesen továbbra is piackonform, a vállalkozók piaci- és profit-érdekeinek megfelelő növekedést jelent. Egy másik, nagyon erős összefüggés is érvényesül: a bérhelyzet javulásához, a bérek felzárkóztatásához szükség van a közterhek csökkenésére. A közterhek érdemi csökkentése viszont nem képzelhető el a foglalkoztatás jelentős bővülése, az eltartotti ráta javulása nélkül.

Nem feledkezhetünk el a napjainkban több síkon zajló **foglalkoztatási szerkezetváltásról** sem. Még tart a '90-es évek elején beindult gazdasági szerkezetváltás egyes hagyományos ágazatokban, alágazatokban, ide tartozik például a textil- és ruházati ipar. A magyar gazdaság növekedése, felzárkózása számára különösen fontos, hogy minél inkább meghonosodjanak, bővüljenek a nagyobb hozzáadott értéket teremtő, magasabb szakképzettséget igénylő tevékenységek. Az elmúlt években rendkívüli mértékben felgyorsult az infokommunikációs technológia, a biotechnológia és más új technológiák fejlődése, amelyek kiemelkedő növekedést (bővülő befektetést, növekvő hozzáadott értéket) biztosítanak az ezeket meghonosító vállalatoknak, ágazatoknak, országoknak. Az új technológiák előnyeit azonban csak ott tudják kihasználni, ahol a működtetésükhöz értő magasan képzett munkaerő is rendelkezésre áll. Egyre többször találkozunk azzal, hogy a szakképzett, gyakorlott munkaerő hiánya hátráltatja vagy gátolja az új beruházásokat. Az információs technológia megjelenése a hagyományos ágazatokban is napi igényté tette a korábbinál kvalifikáltabb munkaerő foglalkoztatását.

A foglalkoztatásban zajló szerkezetváltásnak bér-vonatkozásai vannak. Mesterségesen alacsonyan tartott bérekkel (amely nemhogy a munkaerő bővített újratermelését, de a létfenntartását is csak alig fedezi) a magyar munkaerő nem lesz képes betölteni azt a feladatát, ami a jövőben rá vár. A termelékenységhez kötött bérnövekedés csak egy statikus modellben működik. Amikor a követelmények nőnek, akkor az ennek megfelelő kvalifikáltabb munkaerő ára is magasabb (pl. egy gépkezelőt lecserélnék IT technológiát értő mérnökre ugyanazon munkafázisban az új technológia működtetésére). Gondoljunk csak az ír példára vissza! A szakszervezetek által elképzelt és várt bérfelzárkózásnak a foglalkoztatási szerkezetváltás is fontos tényezője.

A munkavállalóknak az uniós csatlakozás azt is jelenti, hogy lehetőség nyílik **Európa gazdaságfejlesztési centrumához csatlakozni**, amennyiben saját erőinket, hagyományainkat

és az uniós támogatásokat képesek leszünk úgy hasznosítani, hogy jól képzett munkaerővel, fejlett infrastruktúrával, valamint kedvező és stabil gazdasági feltételekkel várjuk a magas technológiai fejlettséget megvalósítani képes befektetőket. A munkavállalói érdekképviseletek többnyire azt a véleményt képviselik, miszerint Magyarországnak, amely kis ország, nyitott gazdasággal, az egyetlen esélye a felzárkózásra, az átlagos dinamikát hosszú távon meghaladó fejlődésre a csúcstechnológia, és az ezt működtetni képes humán tőke fejlesztése. A csúcstechnológia azonban önmagában nem oldja meg problémákat, többek között a foglalkoztatás bővítését sem, sőt esetenként még a létszám csökkenését is eredményezheti. A csúcstechnológiának szerves részévé kell válnia a magyar gazdaságnak: kapcsolódjon hozzá háttérpar, beszállítói hálózat, jól működő pénzügyi és szolgáltatási szektor, fejlett infrastruktúra. A háttérágazatok, szolgáltatások potencióális köre, amelyet zömmel a közepes- (esetleg a kis)-vállalkozások adják, az a terület, ahol a szakszervezetek az elkövetkezendő években jelentős foglalkoztatás-bővülésre számítanak. Ezt a kormányoknak is segítenie kell többek között megfelelő gazdasági- és iparpolitikával.

A munkavállalóknak elfogadhatatlan az a gazdaságpolitika, amelynek homlokterében a bérek visszafogása áll, mint az egyensúly helyreállításának fő eszköze. Az egyensúly fontos, de nem kerülhet előtérbe a növekedéssel, a jövővel szemben. Európa több országának a példája is azt mutatja, hogy a befele forduló, védelmi gazdaságpolitikát megvalósító országok nem voltak képesek az EU-n belül helyzetükön érdemben változtatni (Görögország, Olaszország). Ezzel szemben a csúcstechnológiára, és a humán erőforrás fejlesztésére építő országok jelentős fejlődést tudhatnak maguk mögött (Írország, Finnország).

Nincs az a jó gazdaságpolitika, amely érvényesülni tud egy széthúzó társadalmi közegben. Az együttműködés szükségességét különösen hangsúlyozza az EU-s támogatásokhoz való hozzájárulás rendje. 2007 és 2013. között egy új Nemzeti Fejlesztési Terv alapján lehet majd az országnak, a régióknak, a vállalkozásoknak uniós támogatáshoz jutni. A rendelkezésre álló pénz nagysága magas, tehát az elkövetkezendő időben olyan tervet kell összeállítani a felhasználására, amely a humán erőforrás fejlesztését, a foglalkoztatás növelését és a reálkonvergenciát hatékonyan segíti. Tekintve a 2006. év végi leadási határidőre, a tervet még az esetleges kormányváltás is veszélyeztetheti akkor, amikor már nem lesz idő újabb kidolgozására. Ezért rendkívül fontos, hogy minél szélesebb körben egyeztetett és elfogadott középtávú gazdasági stratégián alapuljon. A **társadalmi konszenzus** létrejöttében az Európai Unió minden szintjén hagyományosan fontos szerepet játszanak a szociális partnerek. Ezt a szerepet nekünk, újonnan csatlakozott országnak, ahol az érdekegyeztetés történelmi hagyományai hiányoznak, még nem sikerült maradéktalanul elsajátítanunk.

Az Európai Unió csatlakozás a lehetőséget adja meg, hogy felzárkózzunk Európa fejlett feléhez. Az viszont rajtunk múlik, hogy a tagság már rövid- és középtávon is érdemi pótlólagos növekedési esélyt jelentsen.

Megjelent: a Külgazdaság 2005. februári számában